

BİR ÖZEL İLGI TURİZMİ OLARAK EDEBİYAT TURİZMİ VE TÜRKİYE’NİN EDEBİYAT TURİZMİ POTANSİYELİ

Alpay Tırıl¹

ÖZET

Bildiride, bir özel ilgi turizmi olarak ele alınan edebiyat turizmi hakkında kavramsal bir tartışma yapılarak, Türkiye’nin edebiyat turizmi potansiyeli iç ve dış turizm bağlamında değerlendirmeye çalışılmıştır. Özel ilgi turizminin tartışılması, edebiyat-turizm ilişkilerine değinilmesi ve Türkiye’de edebiyat turizmine hizmet edebilecek bazı mekânların ele alınmasıyla çalışma tamamlanmıştır. Bu aşamada, sadece Türk edebiyatıyla ilişkili mekânlar incelenmemiş, uluslararası düzeyde edebiyat turizmine hizmet edebilecek bazı örneklerle de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel İlgi Turizmi, Edebiyat Turizmi, Kültür Turizmi.

LITERARY TOURISM AS A SPECIAL INTEREST TOURISM AND LITERARY TOURISM POTENTIAL OF TURKEY

ABSTRACT

In this paper, it was discussed the literary tourism as a kind of special interest tourism and evaluated Turkey’s literary tourism potential in the context of both domestic and international tourism. Discussing special interest tourism, literature-tourism relations and evaluating of some spaces which have potential of literary tourism in Turkey are the main parts of the paper. While the giving literary tourism cases, also were mentioned some international examples.

Keywords: Special Interest Tourism, Literary Tourism, Cultural Tourism.

GİRİŞ

Turizm, ilk uygulamaları tarihin erken dönemlerine uzanan bir olgu olmakla birlikte, endüstri ve refah toplumlarının ortaya çıkış sürecine koşut olarak gelişmiş ve kuramsal temelleri bu süreçte atılmıştır.

Kozak ve diğerleri (2015: 49), turizm olgusunun köklerini Sümer ve Fenike uygarlıklarına kadar götüren araştırmacıların olduğunu; Usta (2014: 30), turizmin ilkçağdaki erken örneklerinin; ekonomi, spor, inanç ve sağlıkla ilgili nedenlere dayandığını belirtmektedir. Turizm, kuşkusuz, ileri sürülen nedenler bağlamında

¹ Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E posta: alpaytiril@yahoo.com

ilkçağın erken dönemlerine kadar ötelenebilecek bir olgu olmakla birlikte, alan yazınında sıklıkla belirtildiği gibi, olgusal dönüşümünü endüstri devrimi sonrasında yaşamıştır. Kozak ve diğerleri (2015: 54), turizmin, endüstri devrimi ile yaşanmaya başlayan gelişmelerle sıkı bir ilişki içinde olduğunu belirtmekte ve bunun sosyoekonomik nedenlerini tarihsel bağlamı içinde açıklamaktadır. Anılan dönüşümler, turizmin içerik değiştirerek kitleselleşmeye başlamasının ilk adımlarını beraberinde getirmiştir. Bu süreç, üretim-tüketim ilişkileri bağlamında ortaya çıkan toplumsal değişim ve dönüşümlere bağlı olarak gelişmiştir.

Turizm, tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişle birlikte bağlam değiştirerek kitleselleşmeye başlamıştır. Turizmin yaygınlaşması ve kitleselleşmesi, modernizmle yakından ilintilidir. Giddens (2010: 9), modernizmi, on yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine dayandırmaktadır. Yüksel (2004: 6), modernizmin dayandığı temel kavramın rasyonalizm olduğunu belirtmektedir. Sözü edilen rasyonelleşme, toplumsal yapının birçok alanında görülmüştür. Böylece modernizm, toplumları geleneksel yaşam biçimlerinden uzaklaştırarak tarihin önceki dönemlerine göre çok daha büyük dönüşümlere sürüklemiştir (Giddens, 2010: 12). Modern toplumun bu bağlamda dönüşmesi, toplumu oluşturan bireylerin benzeşmesi ve tek tipleşmesine neden olmuştur. Toplumsal zevk ve beğenilerin benzeşmesi, toplumsal alanların çoğu gibi turizmde de kendini göstermiş; modernizm öncesinin bireysel turizm hareketleri yerini kitlesel turizm hareketlerine bırakmıştır. Modernizmle birlikte toplumun tek tipleşmeye yönelmesi, turizmin de tek tipleşmeye yönelmesine neden olmuş ve kitle turizmi ortaya çıkmıştır.

Ritzer (2016: 47), rasyonel sistemlerin kaçınılmaz bir şekilde irrasyonel sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir. Modernizm de süreç içinde kendi alternatifini yaratmış; postmodernizm, modernizme alternatif bir olgu olarak kendini göstermiştir.

Postmodernizm sözcüğünün başındaki “post” ön eki, modernizm sonrasına işaret eder. Kelimenin başındaki ön ekle belirtilen bu “sonra” ya da “öte”, eski uygulamaların yeni halleri ve yeni biçimleri olarak da algılanmaktadır. Postmodernizm tartışmalı bir kavram olmakla birlikte, genel kabule göre, modernizmin devamı olan, ancak ondan farklı bir dönemi işaret eder (Yüksel, 2004: 6). Giddens (2010: 49), postmodernizmi, modernizmin ötesine geçmekten çok, modernizmin daha iyi anlaşılması olarak görmenin doğru olacağını ifade etmektedir.

Modernizm, bir yandan toplumu oluşturan bireylerin benzeşikliğini sağlarken, açık toplumların görece özgürlüğü, bu benzeşik toplum yapısı içinde farklılıkları da ortaya çıkartmıştır. Modernizmin devamı ve bir anlamda anti tezi olarak ortaya çıkan postmodernizm, modernizm öncesi unsurları modernitenin getirdikleriyle harmanlayarak sosyolojik yapıyı etkilemiş, bireysel farklılıkları körüklemiştir. Bireysel farklılıkların yansımaları, birçok alanda olduğu gibi turizm alanında da kendini göstermiştir. Burada da, Giddens'in sözünü ettiği, modernizmi özümseyerek derinliklerine nüfuz edebilme süreci aranabilir.

Endüstri ve endüstri sonrası toplumlarda bireysel ilgi alanlarındaki farklılıkların turizmdeki yansımaları, "özel ilgi turizmi" terimiyle turizm kuramı içinde yer bulmuştur. Terimi oluşturan sözcüklerden de kolayca anlaşılabilirliği gibi, "özel ilgi turizmi", ilgi alanı çoğunluğun ilgisine dışına kayan "özel" bir grubun öznesi olduğu, bu yüzden de "kitle turizmi"nin dışında değerlendirilen bir eylem alanını ifade etmektedir.

Postmodern toplumlarda, turizm tüketiminin çeşitli nedenlere bağlı olarak çeşitlenmesi, kişisel özellik ve hobilere bağlı turizmi, kitle turizmine alternatif olarak ortaya çıkartmıştır. Özel ilgi turisti, kişisel ilgi ve ihtiyacına yönelik turistik ürün ve hizmetleri seçmektedir (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2009: 121).

Türksoy ve Özkan Yürük (2008: 256), özel ilgi turizmini, "*kesin belirlenmiş ilgilerini geliştirmek isteyen kişiler tarafından grup veya kişisel olarak yapılan turları içeren, tek bir konu üzerinde yoğunlaşan ihtisaslaşmış turizm şekli*" olarak tanımlamaktadır. Tanrısevdi ve Çavuş'a (2003: 10) göre özel ilgi turizmi, "*ilgileri belirli alanlarda yoğunlaşan ve yalnızca bu ilgileri tatmin etmek isteyen bireylerin, ilgilerini belirli bir bölge ve ya da destinasyonda karşılamak amacıyla yaptıkları seyahatler ya da bu seyahatlerin biçimi*"dir. Özel ilgi turisti, kitle turistinden farklı olarak, kişisel ya da grupla birlikte, aynı ilgiyi paylaşanlara hitap eden turizm etkinliklerine katılır. Yenilikçi, aktif, rasyonel, elit ve seçici olan özel ilgi turistleri; rekreasyona önem veren, çevreye karşı duyarlı ve korumacı olup bilinç düzeyi yüksek kimselerdir (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2009: 122).

"Alternatif turizm" olarak da anılan özel ilgi turizmi, doğrudan yapılan etkinliğin adıyla (kuş gözlem turizmi, av turizmi, botanik turizmi vb.) da adlandırılmaktadır. Çevresel kaygılar ve sürdürülebilirlikten pazar payını artırmaya, sektör içinde yeni nişler yaratmaktan yeni toplumsal merak ve eğilimleri doyurmaya kadar birbirinden çok farklı amaç ve/veya sorunlar nedeniyle son yıllarda adından çokça söz edilen özel ilgi turizmi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da önem verdiği bir alandır. Ülkemizde turizmin çeşitlendirilmesi, Kültür ve Tu-

rizm Bakanlığı tarafından hazırlanan “Türkiye Turizm Stratejisi-2023” içinde, “Turizmin Çeşitlendirilmesi Stratejisi” başlığı altında yer almaktadır. Stratejide anılan ve “öncelikli olarak” geliştirilmesi hedeflenen alternatif turizm türleri ise, “sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizmi”dir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 1). Daha bilinçli ve farklılıkların peşinde olan turistler için önemli bir alternatif olan özel ilgi turizmi, kitle turizminin olumsuzluklarını önlenmesinde de etkilidir. Özel ilgi turizminin turizm pazarı içindeki payının önümüzdeki yıllarda artacağı öngörülmektedir (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2009: 141-142).

Türkiye Turizm Stratejisi’nde öncelik verilen alternatif turizm türleriyle “turizm ürününün çeşitlendirilmesi” ve böylece “turizm sezonunun bütün bir yıla yayılması” amaçlanmaktadır. Ancak stratejide öncelik verildiği belirtilen alternatif turizm türleri, kitle turizmi kadar olmasa da, yine de azımsanmayacak bir toplum kesimine hitap eder gibi görülmektedir. Bu makalede ele alınmak üzere seçilen konu olan “edebiyat turizmi” ise, daha dar bir çevrenin “özel ilgi” gösterebileceği türden bir alternatif turizm türü olup, özellikle Türkçe turizm yazınında çok fazla ele alınan bir konu değildir.

1. EDEBİYAT TURİZMİ

1.1. EDEBİYAT VE TURİZM İLİŞKİSİ

Sutherland (2016: 364), geleceğin edebiyat dünyasını tanımlarken; edebiyatın çoğalacağını, insanlara geleneksel yollar dışında farklı yollardan ve yeni paketler halinde ulaşacağını ön görmektedir. Edebiyat turizminin, Sutherland’ın öngörülerinde yer bulacak bir olgu olduğu düşünülmektedir.

Özdemir (2009: 32), turizm ve edebiyatın, farklı boyutları bulunan ve genellikle de birbirlerine oldukça uzak alanlar olarak kabul edildiğini belirtmektedir. Bu savın, yani edebiyat ile turizmin birbirlerine uzak alanlar olduğu önermesinin doğruluğu ya da yanlışlığı üzerinde yorum yapabilmek için, öncelikle, aralarındaki ilişkinin sorgulandığı iki kavramın tanımlanması gerektiği düşünülmektedir. Ancak kavramların tanımlanmasından önce, vurgulamak gerekir ki, son yıllarda turizm ile edebiyat arasındaki ilişki daha çok dillendirilir ve işlenir olmuştur. Bu ilişkinin varlığı ve aralarındaki bağların güçlü olması, turizm penceresinden bakıldığında görece olarak yeni yeni işlenmeye başlamış olsa da, edebiyat cephesinde çok daha eski olduğu, hatta dünya edebiyat tarihinin bilinen ilk örneklerinin, amaç ne olursa olsun, yolculuk imgesi üzerinden vücuda getirildiği söylenebilir. Dünyanın (bilinen) ilk destanı olan Gilgamesh Destanı, ölümsüzlük

arayışındaki Uruk Kralı Gilgamiş'in yolculuğu ve bu yolculukta yaşadıkları üzerinedir. Batı edebiyatlarının dayandığı en temel metinlerden biri olan Odyssea ise, Troya Savaşı'ndan dönen İthaka Kralı Odysseus'un eve dönüş yolculuğu ve bu yolculukta başından geçenleri anlatmaktadır. Dünyanın ilk yazılı metinlerinde yolculuk olgusunun yeri ve önemine işaret etmek üzere bu iki eser anılabilir. Yolculuk, edebi eserlerin temasını oluşturabildiği gibi, edebi eserler de okurlarını yolculuğa yönlendirebilir.

Özdemir (2009: 33), konuya gezi-okuma ilişkisi üzerinden değindiği bir makalesinde, okuma ile gezi arasındaki sıkı bağdan söz etmektedir. Özdemir'e göre, edebiyatın birey ve toplumun turizme yöneltmesinde doğrudan ve dolaylı işlevleri bulunmaktadır; okunan bir kitap, gezi için esin kaynağı oluşturabilir, diğer bir ifadeyle okuru turiste dönüştürebilir.

Edebiyat turizmi, kuşkusuz, kültür turizminin bir bileşeni olarak ele alınabilir. Kızılırmak ve Kurtuldu (2005: 102), kültür turizmini, eski sanat eserlerinin, tarihi yapıların, müzelerin, eski uygarlıkların ve onlara ait kalıntıların görülmesi amacıyla yapılan araştırma, keşif ve dini amaçlı seyahatler olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda yerel mimarlık eserleri ve özgün özellikler, kütüphaneler, yerel mutfaklar, festivaller ve fuarlar, tiyatro, sinema, müzik ve dans gibi gösteri sanatları, dil ve edebiyat eserleri ve alt kültürleri tanıma amacı güttüğü anılan yazarlar tarafından belirtmektedir. Bu tanım ve yaklaşım, "kültür" olarak adlandırılan kavramı "özel ilgi"nin merkezine oturtturarak, bu amaçla yapılan turizm etkinliklerinin çerçevesini gayet güzel çizmektedir. Ancak tanım ve içeriğine yönelik bilgiler değerlendirildiğinde, "kültür turizmi" olarak adlandırılan turizmin de son derece geniş bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir.

Bozkurt Güvenç, edebiyatın bir bileşeni olduğu kültür kavramının genişliğine, dikkat çektiği bir yorum ile işaret etmektedir. ABD'de henüz 1952 yılında yayınlanan bir antolojide kültürün 164 tanımı derlenmiştir. Bu derlemeyi eleştiren bir sosyal bilimci, "*bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa, onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir*" yorumunu yapmıştır (Güvenç, 2016: 121).

Birçok tanımı yapılan kültür, özetle, insan tarafından üretilen (maddi ve manevi) "herşey"dir. Bu geniş kapsamlı tanımı Karl Marx'ın deyişiyle aktarılsa, "*kültür, doğanın yarattıklarına karşı insanoğlunun yarattığı herşey*"dir (Güvenç, 2016: 128).

Geniş kapsamlı “kültür” kavramından, alt kümesi olan “edebiyat” kavramına geçerken, kuşkusuz edebiyatın ne olduğu ve ne işe yaradığı üzerine birkaç söz etmek gerekir. Nedir edebiyat, ne işe yarar?

Cemil Meriç, edebiyatı dar ve geniş anlamlarıyla ele almıştır. Meriç’e göre dar anlamıyla edebiyat, güzel yazılardır. Geniş anlamıyla ise, dil aracılığıyla insandan insana, kuşaktan kuşağa aktarılan insana dair ifadelerdir (Meriç, 1998: 20-21). Meriç’in, edebiyatın içeriği olarak gördüğü “insana dair ifadeler”, Jean Paul Sartre tarafından toplumsal gelişme ve ilerlemenin aracı olarak değerlendirilmektedir. Sartre, edebiyatçının görevini, “*yazarken değiştirmek, yazarken özgürleştirmek*” olarak görmektedir. Sartre, özgürlüğe erişebilmek için tek bir yol olduğunu, bu yolun, önce onu tanımakla başladığını söyledikten sonra, kitabın, bir araç gibi herhangi bir amaca varmanın bir yolu olmadığını, kendini okuyucunun özgürlüğü önüne bir amaç gibi çıkardığını belirtmektedir (Sartre, 2005: 56). “İnsanlık halleri”ni işleyen ve toplumun ışığı, aydınlanmanın ve ilerlemenin öncüsü olarak görülen edebiyatın yokluğunu ise, Mario Vargas Llosa şöyle değerlendirmektedir: “*Kitap okumayan, edebiyata el sürmemiş bir insanlık, kaba ve ilkel dili yüzünden ürkütücü, iletişim sorunları yaşayan bir sağır-dilsizler topluluğuna döner*” (Aktaş ve Atmaca, 2007).

Sutherland (2018: 17), edebiyatı, insan zihninin çevresindeki dünyayı ifade etme ve yorumlama yeteneğinin zirvesi olarak nitelendirmektedir. Yazara göre edebiyat, başka hiçbir şeyin başaramayacağı şekilde yaşamı zenginleştirerek insanı daha insan kılar.

Edebiyatı kavramsal yönüyle ele alıp edebiyat tanımlarını karşılaştırmalı olarak irdeleyen İsmet Emre, genelden özele birçok tanımı aktardıktan sonra, edebiyatın diğer yazılı metinlerden en önemli ayırt edicisinin estetik olduğunu belirtmektedir (Emre, 2006: 203).

Edebiyata dair söylenmiş ve söylenecek birçok sözden çıkartılabilecek sonuç, özetle, edebiyatın insan ruhu ve uygarlığı için bir rehber olduğu, beyinsel hazların tatmini ve aklın özgürleştirilmesine katkısı yanında, insanlığın ilerlemesi ve ortak değerlerin yaratılması yoluyla yerel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde hümanist, geçmişe, bugüne ve yarına ait değerlere sahip çıkan, doğaya ve yaşama saygılı bireylerin yetişmesini sağlayabilecek, böylece kendini ve insanlığı tanıyan, ideale yakın bir insan tipolojisine ulaşma yolunda önemli bir araç olarak kullanılabilir bir “insanlık sanatı” olduğudur.

Edebiyat, kültür turizminin konusu olabilecek her konuyu içerebileceği gibi, kültür turizmi kapsamındaki birçok alanı da içerebilir (deniz turizmi/deniz ede-

biyatı, doğa turizmi/doğa edebiyatı vb.). Bir anlamda insanın kendisine ve dünyaya, yani varoluşa tutulan bir aynadır. İnsanı ve insanın ilişkili olduğu herşeyi, dünü, bugünü ve yarını konuşurur. Goethe'nin (2006: 57), “*Konuşun benimle, taşlar, ey yüce saraylar, konuşun! / Sizler de bir şey söyleyin, yollar! Ve sen, ey deha, / Sen, kıpırdamayacak mısın hâlâ? / Evet, her şey ruh kazanmış senin kutsal duvarlarının ardında, / Ebedi Roma; hepsi de yalnızca bana karşı suskun.*” dizelerinde aktardığı suskun geçmişi konuşuran edebiyattır! Öyleyse edebiyat hayattır. Peki ya 21. yüzyıl insanının hayatında edebiyat ne kadar yer tutmaktadır? Kuşkusuz bu soruya verilecek yanıt, ülkeden ülkeye değişebileceği gibi, aynı ülkenin farklı kentlerinde, aynı kentin farklı semtlerinde, farklı sosyoekonomik gruplarda ve farklı yaşlarda birbirinden çok farklı olacaktır.

İstatistikler, Türkiye nüfusunun sadece % 4 kadarının kitap okuduğunu göstermektedir. 2016'da TÜİK tarafından yapılan bir araştırmaya göre, ortalama olarak günde altı saat televizyon izleyen, üç saat internete giren Türk insanı, kitap okumaya sadece bir dakika ayırmaktadır. Elde edilen verilere göre, Türkiye okuma alışkanlığında dünyada seksen altıncı sıradadır. Dünyada kitap için kişi başına yapılan ortalama harcama 1.3 Amerikan Doları iken Türkiye'de 0.25 Dolar'da kalmaktadır. Çocuklara kitap hediye edilme sıralamasında Türkiye 180 ülke içerisinde 140. sıradadır. Kişi başına düşen kitap sayısında son 60 yılda önemli bir artış olmadığı belirlenmiştir (Uras, 2016). Türk toplumunun ihtiyaç maddeleri sıralamasında kitap 1987 yılında 236. sırada yer alırken, 2014 yılında 235. sırada yer almıştır (Kakırman Yıldız, 2015: 94). Türkiye gibi edebiyatın geniş kitlelerin ilgisini çekmediği, okumaktan ve kitaptan uzak olduğu bir ülkede edebiyat turizmini gelişmemiş olması bir yana, adının anılmaması bile normal karşılanmalıdır.

Edebiyat tutkusunun geliştiği bireyler, edebiyatın büyülü dünyasının gerçek dünyadaki izdüşümlerine de genellikle ilgisiz kalamazlar. Edebi eserlerin geçtiği mekânlar ve bu mekânlarda yaşanan olaylar, edebiyata konu olan kişilerin yaşadığı mekânlar, edebiyatçıların yaşadığı kentler, semtler, evler, oteller, hatta mezarları ve bunlarla ilgili her türlü materyal edebiyat turizmine konu olabilmektedir.

Turizm, “*sürekli yaşanan yer dışında, ticari kazanç dışı nedenlerle yapılan ve yirmi dört saati aşan veya en az bir gecelemeden oluşan geçici seyahat ve konaklamaların ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal nitelikli tüketim olay ve ilişkilerinin bütünü*” olarak tanımlanmaktadır (Usta, 2014: 7). Bu tanım uyarınca turizm, bireylerin gündelik yaşamlarının dışına çıkmaları, bir anlamda rutin ya-

şamlarından kaçmalarını ifade etmektedir. Platoncu yaklaşımda edebiyatın gerçek hayattan uzaklaştırdığı iddia edilmiştir (Sutherland, 2018: 16). Bu görüşe göre, edebiyat da bir tür gündelik yaşamdan kaçış olarak görülebilir. Turizm de günlük yaşamdan bir kopuş olarak algılanabileceğine göre, mizahi bir yaklaşımla, edebiyat ve turizmin birlikteliğinin kendiliğinden ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak bu birliktelik, kuşkusuz mizahi yaklaşımların ötesinde bir derinliğe sahiptir.

Yazmak ve seyahat etmek, uygar insanın iki önemli özelliği olarak görülmektedir. Bu iki özellik, çağdaş insanın entelektüel gelişiminde büyük rol oynamaktadır (Ghetau and Esanu, 2011: 346). Türkçe’de sıklıkla yinelenen “çok okuyan” ve “çok gezen” ikilemi (belki de “birlikteliği” demek daha uygun olacaktır), bu iki olgunun entelektüel yaşamdaki önemini kadim kültürümüzde de vurgulandığını göstermektedir.

Edebiyat turizmi, çok temel bir yaklaşımla, kurgu metinler, yazarlar, okuyucular, kurgudaki mekânlar ve bu yerlere yapılan seyahatler ekseninde tanımlanabilecek bir turizm türüdür (Mansfield, 2015: 28). Bu tanım geliştirildiğinde; kurgu metinlerin mekânlarından ve karakterlerinden başlayarak metnin yazarının doğduğu, yaşadığı yerlere ve mezarına, oradan da kitapla ilişkilendirilebilecek nesne ve olaylara kadar geniş bir yelpazeye yayılabilir.

“Edebiyat turizmi” yerine “edebi miras turizmi” terimini kullanmayı yeğleyen Aliağaoğlu ve Narlı (2012: 4), edebi mekânları, edebi kişiler ve onların eserleriyle ilişkili alanlar; buradan hareketle, edebi miras turizmini, edebi mekânların turizm amacıyla tüketilmesi olarak tanımlamaktadır.

Mansfield (2015: 44-45), edebiyat turizmiyle ilişkilendirilebilecek yer, nesne ve olayları üç grupta sınıflandırmıştır. Buna göre; birinci grupta eserdeki yer ve karakterler, ikinci grupta yazarın doğum yeri, yaşadığı, çalıştığı, ziyaret ettiği ve vakit geçirdiği yerler, üçüncü grupta ise yazarın yaşamı, çalışmaları ve eserle ilgili materyaller, olaylar, filmler vb yer almaktadır.

“Edebiyat turizmi”nin anıldığı ve yapıldığı ülkelerin, genellikle köklü bir edebiyat geleneğine ve okuma alışkanlığına sahip ülkeler olduğu görülmektedir. Elif Şafak, köklü bir edebiyat geleneğine sahip Prag’da karşılaştığı ve kendini şaşırttığı anlaşılan “edebiyat turistleri” hakkında şunları yazmıştır:

“Praglılar yaşadıkları şehir ile edebiyat ve sanatı etle turnak gibi ayırmaz bir ikili olarak görüyor. Sade buranın yerlileri değil, turistler de şehre böyle yaklaşıyor!”

Kafka'nın memleketi burası. Ve her yer Kafka'nın resimleriyle, biblolarıyla, yazılarıyla dolu.

Kafka'nın resmini taşıyan anahtarlıklar, kalemler, defterler, hatta çikolata, bisküvi ve şekerlemeler rafları dolduruyor. Onun kadar ünlü olmasa da diğer yazar ve şairler de bu yoğun ilgiden nasibini alıyor.

.....

Ertesi sabah Amerikalı bir turist çift ile tanışıyorum. Karı koca altmışlı yaşlardalar. İkisi de öğretmenmiş. Amerika'nın küçük bir kasabasından kalkıp da Prag'a gelmelerinin ardındaki hikmeti anlamaya çalışıyorum. "Edebiyat yüzünden buradayız" diyorlar.

Ne demek istediklerini sorduğumda, beni hayrete düşüren bir cevap alıyorum. "Bizler edebiyat turistiyiz!" Böyle bir kavram olduğunu bile bilmiyordum. Merakla bakıyorum yüzlerine. "Edebiyat turizmi diye bir şey var artık," diyor kadın bilmiş bir edayla. "Dünyanın bazı şehirleri edebiyat başkenti kabul ediliyor. Prag bunların başında. Biz de otobüslerle şehri dolaşp burada yaşamış edebiyatçıların evlerini, çalışma mekânlarını, takıldıkları kafeleri, yazılarında anlattıkları köprüleri ziyaret ediyoruz. Mola verdiğimiz yerlerde edebiyatçıların kitaplarından bölümler okuyor, aramızda tartışıyoruz...." (Şafak, 2009).

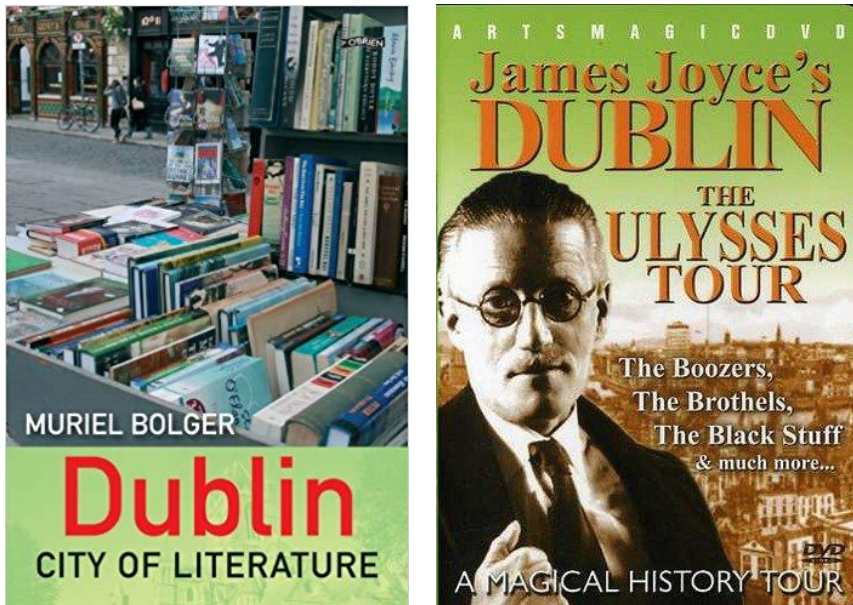
Uzunca bir süre dünyanın edebiyat ve sanat başkenti olarak anılmış olan Paris, birçok ünlü romancıya ev sahipliği yapmış olan Londra ve Dublin, Kafka'yla özdeşleştirilen Prag, Goethe ve Schiller'in yaşadığı Weimer, Alman edebiyatının büyük isimlerinin izlerinin sürülebileceği Berlin, Rus edebiyatının dekoru Saint Petersburg ve Moskova başta olmak üzere, dünyanın büyük kültür ve sanat merkezleri, edebiyat turizmi ile de adlarını duyurmaktadırlar. Bu kentlerle özdeşleşmiş büyük yazarların adını taşıyan turlar dahi düzenlenmektedir.

Ünlü edebiyatçıların yaşamlarını sürdürdüğü evlerin ve büyük edebi eserlerin geçtiği mekânların turistik bir çekicilik olarak sunulmasıyla, Kafka, Prag için bir pazarlama unsuru olurken (Şekil 1) (Şafak, 2009; Çeker, 2009; Beyinli Dinç, 2009), Londra'da "Charles Dickens Turu" ya da "Wirginia Wolf" turuna katılmak mümkündür. Dublin'de, "Ulysses" okurları için özel turlar vardır (Şekil 2). Saint Petersburg'da ise "Suç ve Ceza Turizmi" oluşmuştur (Şekil 3) (Çeker, 2009). Edebiyat turizmi, klasik edebiyat kadar çağdaş edebiyatla da ilgilenmek-

tedir. Oxford’da “Harry Potter Turu” düzenlenirken (Beyinli Dinç, 2009), uzun süre çok satan kitaplar listesinden inmeyen “Da Vinci Şifresi”nin geçtiği mekânların da turist akınına uğradığına dair basında birçok haber çıkmıştır. Romanın geçtiği şato, kilise ve diğer mekânlara turlar düzenlenmekte, hatta romana konu olan şatoda konaklanılabilmektedir (Bilgiç, 2004).

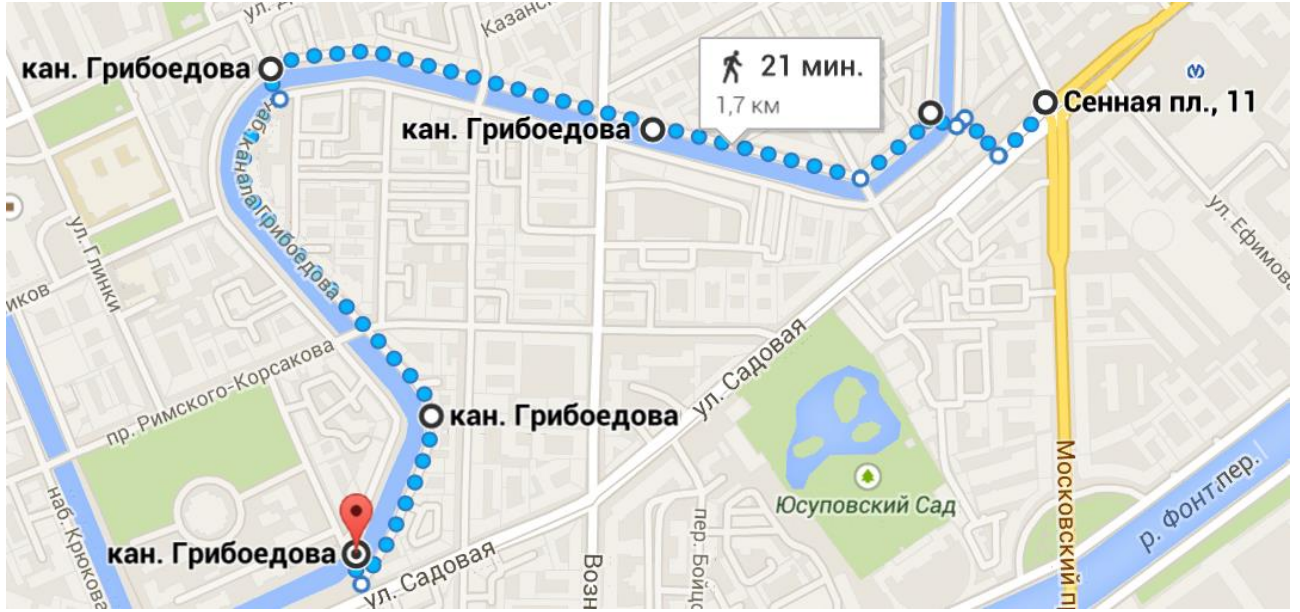

Şekil 1: Kafka, Prag’ı ziyaret eden edebiyatseverler için önemli bir turizm imgesidir (Fotoğraf, 11 Mayıs 2018 tarihinde <https://oddiviser.com> adresinden alınmıştır).

Şekil 2: Dublin’in bir edebiyat kenti olduğunu başlığına taşıyan bir kitap (solda) ve bunda büyük payı olan James Joyce’un büyük yapıtı Ulysses’i merkeze alan

bir kent turunun DVD'si (sağda) (Fotoğraflar, 11 Mayıs 2018 tarihinde <https://www.amazon.com> adresinden alınmıştır).

Şekil 3: Saint Petersburg'da “Suç ve Ceza turu” (Fotoğraf, 11 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.hofa.ru> adresinden alınmıştır).

Edebiyat turları bağımsız turlar olarak düzenlenebildiği gibi, kültür turizmine entegre edilebilmekte, kent veya bölge turlarının bir parçası olarak da sunulabilmektedir. Avrupa'da birçok kent turu içinde yazarların evleri ve yaşamlarını sürdürdükleri diğer mekânlar ziyaret edilirken, Almanya'da “Romantische Strasse” (Romantik Yol) adı verilen, eski yol güzergâhlarını kullanan kültür turları için de edebiyat mekânları da ziyaret edilmektedir.

Batıda edebiyat turizminin bir türü de, tiyatro gösterilerine olan talepte karşımıza çıkmaktadır. Londra'da tiyatro biletlerinin pahalılığı, İngiliz Edebiyatı'nın şaheserlerini seyretmek isteyen turistlerin talebine bağlanmaktadır (Çeker, 2009).

1.2. TÜRK EDEBİYATININ İZİNDE: İSİMLER VE MEKÂNLAR

Türk edebiyatı, çok zengin bir edebiyat olmakla birlikte, Türkçe'nin uluslararası bir dil olmaması ve Türkçe edebiyat eserlerinin başlıca Batı dillerine yeterince çevrilmemiş olması, Türkiye'de yabancılara yönelik bir edebiyat turizmi pazarı oluşturulmasını baştan engellemektedir. Bununla birlikte son yıllarda Türk edebiyatının başlıca yazarları ve eserlerinin dünyanın belli başlı dillerine çevrilmesi konusunda önemli adımlar atıldığı görülmektedir. Yabancı turistlere yönelik

edebiyat turlarının düzenlenmesi, yabancı dillere çevrilen ve okunduğu ülkelerde ilgi gören yazarlar ve eserlerle başlatılabilir. Bu bağlamda Nobel ödüllü yazarımız Orhan Pamuk ve İstanbul teması ilk ele alınabilecek konulardandır. Yine Batı'da iyi tanınan Yaşar Kemal'in Çukurova'sı, Anadolu'su, gezi yazıları ve röportajlarında anlattığı yerler, Yaşar Kemal okumaları eşliğinde ziyaret edilebilir. "Ağrı Dağı Efsanesi"ni Ağrı Dağı'nın eteklerinde okumak ve tartışmak pek çok Batılı edebiyatsevere çekici gelecektir. Ayrıca Türkiye'de edebiyat turizmini kültürel turizmin diğer unsurları ile entegre ederek dış turizmin hizmetine sunulabilecek, dünya çapında bilinen ve okunan, Batı'da hayranları her geçen gün artan bir Mevlâna vardır. Başta Konya ve İstanbul olmak üzere, birçok kentteki Mevlevihaneleri içeren turlarla Mevlâna ve Mesnevi'nin izi sürülebilir.

Agatha Christie, Pierre Loti, Alphonse de Lamartine, Adam Mickiewicz vb., bir süre Türkiye'de yaşamış ve/veya eserlerinde Türkiye'yi konu etmiş Batılı gezgin ve yazarlar ile İzmirli Homeros gibi Batı'nın kültür ve edebiyat tarihinin miladı kabul edilen bir destan yazarının, yaşadığı yerler ve eserlerinde anlattığı mekânların izini sürmek, Strabon gibi Batı'da iyi bilinen eski çağ coğrafyacılarının rotalarını takip etmek, Türkiye'de Batılı turistlere yönelik bir edebiyat turizminin temellerinin atılmasını sağlayabilir.

Türkiye'de edebiyat turizminin dış turizm pazarına açılmasında dil ve kültürel farklılıklar, tanınmama ve anlaşılma sorunu gibi açmazlar kolay aşılabilecek gibi görünmemektedir. Diğer yandan, okuma oranının azlığı ve kitap satışlarının düşüklüğüne rağmen, az sayıda ve sosyokültürel düzeyi yüksek yerli turiste yönelik bir edebiyat turizmi arzının talebi artıracaklarını ve kültür çevrelerince desteklenip okullara kadar inerek yaygınlaştırılabilir.

Türkiye, özellikle 1950 ve 1980 sonrası olmak üzere, yaşadığı iki büyük sosyal ve ekonomik kırılma döneminde, kent ve yapı ölçeğinde, birçok ülkede bu kadar kısa zamanda görülmesi mümkün olmayan mekânsal dönüşüm geçirmiştir. Kentsel ve mimari mirasın büyük ölçüde yıkımına da neden olan bu dönüşüm nedeniyle, Türk edebiyatının mekânsal izlerini sürmek zorlaşmış, yer yer olanaksızlaşmıştır.

Türkiye'nin yaşadığı kentsel ve mimari dönüşüm nedeniyle, Türk edebiyatının belli başlı kalemlerinin yaşadığı evler, oteller, edebi eserlerin yazıldığı ya da eserlerde anlatılan mekânlardan pek azı günümüze ulaşabilmiştir. Bunlar arasında koruma altına alınarak müze olarak hizmet verenlerin sayısı ise daha da azdır. Son yıllarda artan bilinç ve ilgi düzeyine koşut olarak, ayakta kalmayı başaramamış edebiyatçı evlerinin restore edildiği, bazıları günümüze ulaşamamış olsa

bile yerlerine yapılan yapılara geçmişte orada yaşayan edebiyatçıya dair bir plaket konulduğu gözlenebilmektedir.

Edebiyatçı evleri ve edebi eserlerin geçtiği mekânlar kadar, edebiyatçıların mezarları ve bir Türkiye gerçeği olarak, bazı edebiyatçıların “konuk edildiği” cezaevleri de edebiyat turizminin uğrak yerleri arasında değerlendirilebilir. Türkiye’de bu ilgi, edebi eserler üzerinden olmasa da televizyon dizileri üzerinden uyanmaya başlamıştır.

Her ne kadar Alper Çeker, aşağıdaki sözleriyle Türkiye’de, özellikle de İstanbul’da bir edebiyat turizminin geliştirilebileceği konusunda umutsuzluğa düşmüş olsa da, Türkiye’de, küçük ölçekli de olsa bir edebiyat turizmi geleneğinin yerleşebileceğini düşünülebilir:

“Benzer uygulamalar Türk Edebiyatı ve İstanbul için yapılamaz mı? Hemen yanıtlayalım, hayır! İstanbul’da doğmuş edebiyatçıların evlerine tabela çakılması mümkün değil, çünkü bu evlerin çoğu yıkılmış durumda. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur romanında ya da Yahya Kemal’in şiirlerinde geçen yerleri dolaşmanız mümkün değil, çünkü buralar büyük tahribata uğramış. Örneğin Abdülhak Şinasi Hisar’ın kavramlaştırdığı “Boğaziçi Medeniyeti”, inşa edilen sahil yolu ile ortadan kalkmış. Yalılar ile deniz arasına giren yol, kayıkhaneleri yok etmiş. Şeyh Galip’in, Tahir’ül Mevlevi’nin yetiştiği Yenikapı Mevlevihanesi de bırakın bir tabela asmayı, binayı korumakla yükümlü Vakıflar Genel Müdürlüğü görevlileri tarafından soyulmuş ve kundaklanmış. Bu örnekleri istediğimiz kadar uzatabiliriz.” (Çeker, 2009).

Çeker’in belirttiği gibi, günümüze ulaşan bir Yahya Kemal’in, bir Ahmet Hamdi’nin, bir Abdülhak Şinasi’nin, bir Orhan Veli’nin İstanbul’u olmadığı gibi, böyle bir İstanbul kalmasa da bir “edebiyat arkeolojisi” olabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca Yahya Kemal’in betimlediği peyzajları yitiren İstanbul, Türkiye’de postmodern edebiyatın öncülerinden sayılan Orhan Pamuk’un, “Kara Kitap”, “İstanbul” gibi İstanbul üzerine kurulu eserlerinde geçen mekânları hâlâ büyük ölçüde barındırmaktadır. 1990 yılında yayınlandığında Türk edebiyat dünyasında büyük bir tartışma başlatan, övgülerle olduğu kadar yergilerle de karşılanan “Kara Kitap”ın izleğini oluşturan İstanbul mekânlarını içeren bir “Kara Kitap” turu henüz yapılmamıştır. Yazarın “Masumiyet Müzesi” adlı romanı ise, ilginç

bir pazarlama stratejisi ile bir müzeyle birlikte düşünülerek, sanki bir “edebiyat turizmi” altlığıyla birlikte geliştirilmiştir.

Yaşar Kemal’in Çukurova’sı ve eserlerinde geçen diğer mekânlar, yabancı okur kadar Türk okuru için de okumalar eşliğinde gezilebilecek yerlerdir. Çukurova, neden Yaşar Kemal ve Orhan Kemal turlarıyla birlikte de anılabilir.

İzmir ve Ege’de kentler, kasabalar, köyler, sahiller, Necati Cumalı, Halikarnas Balıkcısı, Attila İlhan, Tarık Dursun K., Yusuf Atılgan, Samim Kocagöz, Yaşar Aksoy, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Dido Sotiriyu vb. yazarlar okunarak gezdirilebilir. Bugün Türk turizminde bir “Bodrum” varsa, bu Bodrum’u edebiyatıyla yaratan Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı’dır. “Mavi Yolculuk”, Balıkcı’nın, Sabahattin Eyüboğlu’nun, Azra Erhat’ın hediyesi olarak görülmelidir. Ege, denizden ve karadan bu edebiyatçıların (eserleri) eşliğinde gezilerek özümsebilir. Ege, karadan ve denizden, Azra Erhat’ın “Mavi Yolculuk”, “Mavi Anadolu” kitaplarıyla, Oxford Üniversitesi mezunu bir tarihçi ve turist rehberi olan Halikarnas Balıkcısı’nın birbirinden değerli eserleriyle donanmış gezginleri beklemektedir.

Zengin Türk gezi edebiyatı, neden günümüz gezginlerine rehberlik etmesin? Anadolu, Trakya (ve bugün Türkiye toprakları dışında kalan coğrafya), Evliya Çelebi ile, İbn Battûta ile gezilebilir. Reşat Nuri Güntekin’in “Anadolu Notları” eşliğinde yapılacak bir kültür turunun, edebiyatseverlerin ilgisini çekeceği düşünülmektedir.

Edebiyatçıların evleri, bireysel geziler ya da kent turları içine entegre edilen edebiyat turizmi kapsamında halen en çok ziyaret edilen yerler arasındadır. Bu evlerden günümüze ulaşanların sayısı az olduğu gibi, yıkılmadan bugüne gelen evlerin sadece bir bölümü müze, kütüphane, kültür ve anı evi vb. biçimde değerlendirilmekte, ziyaretçileri ağırlamaktadır. Diğerlerine göre şanslı olan ve restore edilerek bu tür bir işlev verilen edebiyatçı evleri arasında şunlar sayılabilir:

- Aşiyân Müzesi: Tevfik Fikret’in 1906’dan, vefat ettiği 1915 yılına kadar yaşadığı Bebek’teki evi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı müze olarak hizmet vermektedir. Şairin mezarı da planını kendisinin çizdiği bu evin bahçesindedir (Şekil 4).

Şekil 4: Tefvik Fikret'in evi ve mezarı (Fotoğraf, Alpay Tırıl tarafından 23 Ocak 2015 tarihinde çekilmiştir).

- Sait Faik Abasıyanık Evi: Sait Faik'in bir süre yaşadığı Burgazada'daki evi, annesinin ölümünden sonra, 1964'de Darüşşafaka Vakfı tarafından müzeye dönüştürülmüştür.
- Hüseyin Rahmi Gürpınar Evi: Yazarın 1912'den, vefat ettiği 1944 yılına kadar yaşadığı Heybeliada'daki evi, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından müzeye dönüştürülmüştür.
- Fazıl Hüsnü Dağlarca Evi: 2008 yılında kaybettiğimiz Fazıl Hüsnü Dağlarca, ölümünden önce Kadıköy'deki evini, *"Ben, yıllardır içinde yaşadığım, şiirlerimi yazdığım evimin ölümünden sonra yaşamaya devam etmesini istiyorum. Evimi alın ve yaşayan bir müze olarak düzenleyin. Bir bölümünde eşyalarım sergilensin, bir bölümü kafeterya haline getirilip gençlerin kitap okurken bir şeyler içebilecekleri bir yer haline getirilsin, işletmeciliğini belediye üstlensin."* (Emir, 2008) diyerek müze yapılmak üzere Kadıköy Belediyesi'ne bağışlamıştır.
- Mehmet Akif Ersoy Evi: Mehmet Akif'in Ankara'da Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşadığı ve İstiklâl Marşı'nı kaleme aldığı Taceddin Dergâhı, günümüzde Hacettepe Üniversitesi yerleşkesi içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı müze olarak hizmet vermektedir.
- Necati Cumalı Anı ve Kültür Evi: 2001'de yitirdiğimiz Necati Cumalı'nın Urla'daki (İzmir) evi Urla Belediyesi tarafından satın alınarak

Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla 2001'de kültür ve anı evi olarak açılmıştır (Şekil 5).

Şekil 5: Necati Cumalı Anı ve Kültür Evi'nin dıştan ve içten görünümü (Fotoğraflar, Alpay Tırıl tarafından 26 Temmuz 2017 tarihinde çekilmiştir).

- Reşat Nuri Güntekin Çocuk Kütüphanesi: İzmir-Bozyaka'da Reşat Nuri Güntekin'in bir süre yaşadığı, "Çalılıkuşu" ve "Dudaktan Kalbe" romanlarını kaleme aldığı ev, Konak Belediyesi tarafından restore ettirilerek çocuk kütüphanesi olarak hizmete açılmıştır (Şekil 6). O tarihlerde bağlar ve bahçelerle kaplı Bozyaka, aynı zamanda "Dudaktan Kalbe" romanının geçtiği yerdir.

Şekil 6: Reşat Nuri Güntekin'in bir dönem kullandığı bağ evi, günümüzde çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf, Alpay Tırıl tarafından 24 Ocak 2018 tarihinde çekilmiştir).

- Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi: Diyarbakır-Suriçi'nde bulunan, Cahit Sıtkı'nın 1910'da doğduğu ev, 1973 yılında Kültür Bakanlığı tarafından satın alınıp onarıldıktan sonra aynı yıl müze olarak ziyarete açılmıştır.
- Namık Kemal Müzesi: "Vatan Şairi" olarak bilinen Namık Kemal'in Tekirdağ'daki evi, 1992'de yeniden yaptırılarak 1993'de müze olarak ziyarete açılmıştır.
- Can Yücel Evi: 1999'da kaybettiğimiz Can Yücel'in Datça'daki evi, "Can Evi" adıyla sadece araştırmacıların ziyaretine açıktır. Yücel'in mezarı da Datça'dadır.
- Rıfat Ilgaz Kültür ve Sanat Evi: Rıfat Ilgaz'ın Cide'de (Kastamonu) 1911 yılında doğduğu ev, Cide Belediyesi tarafından restore edilerek ziyarete açılmıştır.
- Orhan Pamuk, "Masumiyet Müzesi" romanının piyasaya çıkmasıyla eş zamanlı olarak, romanla ilintili bir müze açmış (Şekil 7); kitabı satın alanlara müzenin ücretsiz bileti de verilmiştir.

Şekil 7: İstanbul’da “Masumiyet Müzesi”, aynı adlı romanın müzesi olarak yazarı tarafından düzenlenmiştir (Fotoğraflar, Alpay Tırıl tarafından 11 Ocak 2016 tarihinde çekilmiştir).

Yukarıda başlıca örnekleri verilen, restore edilerek müze, kültür evi, anı evi vb. adlarla edebiyatçıların anılarını yaşatan evler kadar şanslı olmayan edebiyatçı evleri kat kat fazladır. Örneğin, Ahmet Muhip Dıranas tarafından, Sinop-Erfelek’te bir dağ köyü olan Karaoğlu’nda, ormanın kenarında yaptırılmış, iki katlı, ahşap bir dağ evi çürümektedir (Şekil 8). Dıranas’ın lirizmin doruklarında dolaşan şiiirleri, ulu kestane ve kayınların arasından geçen dağ yollarından ulaşılan bu evin kayınlı ve göknarlı bahçesinde yakılmış bir kamp ateşinin çevresinde serin bir yaz akşamı okunması ve Sinop ve çevresindeki doğa ve kültür turlarıyla entegre edilmiş böyle bir turun düzenlenmesi sağlanabilir.

Şekil 8: Ahmet Muhip Dıranas'ın babasının köyünde yaptırdığı ev (Fotoğraf, Alpak Tırıl tarafından 2 Haziran 2017 tarihinde çekilmiştir).

Ahmet Hamdi Tanpınar, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi edebiyatçıların yaşadığı Beyoğlu'ndaki Narmanlı Han, yine Ahmet Hamdi Tanpınar ve Orhan Veli'nin yaşadığı Ankara'daki Vakıf Apartmanı ve başta İstanbul olmak üzere değişik kentlerde henüz tamamen tahrip olmamış edebiyatçı evleri de “kültür ve anı evi” olarak edebiyatseverlerle buluşabilecekleri günleri beklemektedirler.

Kültür ve anı evleri yanında edebiyatçıların devam ettiği kafeler, son uykularını uyudukları mezarlar (Şekil 9), düşüncelerinden ötürü yattıkları cezaevleri, vb. kültür ve edebiyat turlarına katılması gereken mekânlardır. Bu bağlamda, Osmanlı'dan beri birçok edebiyatçının sürüldüğü Sinop kenti ve hükümlülerin gönderildiği (Eski) Sinop Cezaevi'nin potansiyelini anımsatmak yerinde olacaktır (Şekil 10). “Aldırma gönül aldırma” nakaratıyla dillerden düşmeyen bestesini herkesin bildiği “Mapushane Şarkısı”nı Sinop Cezaevi'nde kaleme alan Sabahattin Ali, Sinop Cezaevi'nin en bilinen mahkumlarından. Sinoplu Dıranas ve Sinop'u ziyaret eden gezginler dışında, kentin ve/veya cezaevinin zorunlu konukları olan Refik Halid Karay, Refii Cevat Ulunay, Ahmet Bedevi Kuran, Zekeriya Sertel, Sabahattin Ali, Kerim Korcan, Osman Deniz gibi edebiyatçı, gazeteci, siyasetçi ve darbeci askerlerle kentte savcı olarak görev yapan Berin Taşan gibi kalem erbabı sayesinde ki, Sinop şiir, öykü, roman, anı türlerinde Türk Edebiyatı'na en çok konu olan taşra kentlerindedir. Çağdaş yazınımızın güçlü sesi Nazlı Eray'ın Sinop'ta geçen bir romanının ve Sinop'tan bahseden yazıları-

nın olması da, gazeteci olan dedesinin Sinop'un zorunlu konuklarından olmasındandır.

Şekil 9: İstanbul'dan bazı edebiyatçı mezarları (Fotoğraflar, Alpay Tırıl tarafından 23 Ocak 2015 tarihinde çekilmiştir).

Şekil 10: Türk Edebiyatı'nın önemli bellek mekânlarından Sinop Tarihi Cezaevi (Fotoğraf, Alpay Tırıl tarafından 20 Ekim 2015 tarihinde çekilmiştir).

Sinop Cezaevi yanında, restore edilerek otel yapılan Sultanahmet Cezaevi de önemli bir edebiyat belleğidir (Şekil 11). Ömrünün bir bölümü, Sultanahmet, Bursa ve Çankırı Hapishanelerinde geçen Nazım Hikmet edebiyatında bu hapishanelerin yeri yadsınamaz.

Şekil 11: Türk Edebiyatı'nın bir diğer önemli bellek mekânı Sultanahmet Cezaevi günümüzde otel olarak hizmet vermektedir (Fotoğraflar, Alpay Tırıl tarafından 13 Mayıs 2018 tarihinde çekilmiştir).

Türkiye’de edebiyat turizmine konu olabilecek mekânlar, yaşamlarının belli bir dönemini Türkiye’de geçirmiş ve/veya Türkiye’yi yazmış yabancı edebiyatçılar üzerinden, özellikle bu kalemlerin ülkelerine yönelik turizm hareketliliği sağlamak amacıyla genişletilebilir. Bu bağlamda verilebilecek birkaç örnek arasında, Nobel ödüllü Şair Yorgo Seferis’in doğum yeri olan Urla (Şekil 12), ünlü Fransız yazarlar Pierre Loti ve Alphonse de Lamartine’nin Türkiye’deki yaşamları ve eserlerinin izlerinin sürülmesi, “İstanbul” adlı bir kitabı bulunan ünlü İtalyan yazar Edmondo de Amicis’in İstanbul’unun keşfi, Agatha Christie’nin polisiye öyküsü “Doğu Ekspresinde Cinayet” eşliğinde yazarın İstanbul günlerinin aranması, yaşamını bir sürgün olarak İstanbul’da tamamlayan ve burada yaşadığı ev Polonya Hükümeti’nin girişimleriyle müze haline getirilen, Polonya’nın en önemli şairlerinden Adam Mickiewicz anılabilir. Bu örnekler; başka yazarlar, gezginler, onların Türkiye’deki yaşamları, yazıları, anıları, mektupları vb ile zenginleştirilebilir.

Şekil 12: Nobel ödüllü şair, Urla doğumlu Yorgo Seferis'in çocukluğunun geçtiği evdeki anı plaketi (Fotoğraf, Alpay Tırıl tarafından 26 Temmuz 2017 tarihinde çekilmiştir).

Yukarıdaki örnekler, önerilecek isimler ve mekânlar çoğaltılabilir. Ayrıca edebiyatın uzantısı olan sinema ve televizyon dizileri de edebiyat turizmini destekleyen unsurlar olarak ele alınabilir. “Asmalı Konak” dizisinin yayınlanmasından sonra Kapadokya’ya, “Parmaklıklar Ardında” dizisinin yayınlanmasından sonra Sinop’a gösterilen ilgi gözlerden kaçmamaktadır.

SONUÇ

Gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı, gerekse turizm sektörü, Türkiye’de turizmi çeşitlendirme arayışları içindeyken, bakanlığın turizm dışındaki ayağını da birinci derecede ilgilendirecek “edebiyat turizmi” olanakları değerlendirilmeli, Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, yayınevleri, ilgili sivil toplum kuruluşları ve belediyeler ile işbirliği yapılarak deneme turları yapılmalıdır. İlk etapta edebiyat turizmi, daha geniş kapsamlı kültür turları içine yedirilip ilgi ölçüldükten sonra strateji geliştirilebilir.

Konu sadece turizm sektörünü ilgilendirmeyip, Türkiye’nin içine düştüğü eğitim ve kültür sorunsalını aşmada da faydalı olacağından tüm eğitim, kültür ve edebiyat çevrelerini ilgilendirmesine rağmen, şimdiye kadar bu konuda büyük çaplı bir girişimde bulunulmaması da ayrıca dikkate değerdir.

KAYNAKLAR

Akoğlan Kozak, M. ve Bahçe, S. (2009). Özel İlgi Turizmi. Detay Yayıncılık. Ankara.

Aktaş, B. ve Atmaca, E. (2007). Edebiyat Hudutları Bulandırır. Radikal. 14 Ocak 2007. 30 Temmuz 2010 tarihinde <http://www.radikal.com.tr> adresinden erişildi.

Aliğaoğlu, A. ve Narlı, M. (2012). Edebî Miras Turizmi ve Türkiye’de Edebî Mekânlar. Bilig. (60): 1-18.

Beyinli Dinç, G. (2009). Sonbahara “Edebiyat Turizmi” Yakışır! Yeni Ak-tüel. Sayı: 201. 1 Ekim 2009.

Bilgiç, E. (2004). Paris’te Son Moda “Da Vinci Turları”. Cumartesi Sabah. 2 Ekim 2004. 30 Temmuz 2010 tarihinde <http://arsiv.sabah.com.tr> adresinden erişildi.

Çeker, A. (2009). Edebiyat Turizmi. Mostar. Sayı 54. Ağustos 2009.

Emir, S. (2008). Yazar Evleri ve Belediyeler. Türkiye. 15 Ocak 2008. 30 Temmuz 2010 tarihinde <http://www.turkiyegazetesi.com.tr> adresinden erişildi.

Emre, İ. (2006). Edebiyat ve Psikoloji (2. Baskı). Anı Yayıncılık. Ankara.

Ghetau L. and Esanu, L. V. (2011). Literary Tourism as a Promoter of Cultural Heritage. Transactions on Ecology and the Environment. (150): 345-353.

Giddens, A. (2010). Modernliğin Sonuçları (Çev: E. Kuşdil) (4. Basım). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Goethe, J. W., 2006. Yarat Ey Sanatçı (Çev: A. Cemal). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.

Güvenç, B. (2016). İnsan ve Kültür. Boyut Yayıncılık. İstanbul.

Kakırman Yıldız, A. (2015). Türkiye’de Okuma Alışkanlığı Kültürü için Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Anaokulu Kütüphanelerinin Gerekliliği. Milli Eğitim. (208): 90-105.

Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu, H. (2005). Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. (1): 100-120.

Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2015). Genel Turizm: İlkel-ler-Kavramlar (18. Baskı). Detay Yayıncılık. Ankara.

Mansfield, C. (2015). Researching Literary Tourism. Shadows Books. Bideford. United Kingdom.

Meriç, C. (1998). Kırk Ambar (Cilt 1). İletişim Yayınları. İstanbul.

Özdemir, N. (2009). Turizm ve Edebiyat. Milli Folklor. (82): 32-49.

Ritzer, G. (2016). Toplumun McDonalddlaştırılması-Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme (Çev: A. E. Pilgir) (4. Baskı). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Sartre, J. P. (2005). Edebiyat Nedir. Can Yayınları. İstanbul.

Sutherland, J. (2018). Edebiyatın Kısa Tarihi (Çev: T. Göbekçin) (2. Baskı). Alfa. İstanbul.

Şafak, E. (2009). Edebiyat Turizmi! Haber Türk. 22 Mayıs 2009. 30 Temmuz 2010 tarihinde <http://www.haberturk.com> adresinden erişildi.

Uras, G. (2016). Kitap Pazarı 2.2 Milyar Dolarlık Bir Pazar. Milliyet. 13 Kasım 2016. 16 Nisan 2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr> adresinden erişildi.

Usta, Ö. (2014). Turizm-Genel ve Yapısal Yaklaşım (4. Baskı). Detay Yayıncılık. Ankara.

Tanrısevdi, A. ve Çavuş, Ş. (2003). Özel İlgi Turizmi ve Özel İlgi Turizmi Kapsamında Kuşadası ve Çevresinde Var Olan Potansiyel Kaynaklar Üzerine Kuramsal Bir İnceleme. *Anatolia*. 14 (1): 9-22.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi-2023. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Türksoy, A. ve Özkan Yürük, E. (2008). Özel İlgi Turizmi. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi (Ed: N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt). Nobel Yayın Dağıtım. Ankara. s. 255-273.

Yüksel, M. (2004). Modernite, Postmodernite ve Hukuk (2. Baskı). Siyasal Kitabevi. Ankara.